

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องไกรสิทธิ์ในเชิงสังคม

วรรณกรรมและสังคมย่อมมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน กวีหรือนักเขียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ซึ่งจะหลีกเลี่ยงกับสภาพการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นรอบๆตัวย่อมหาไม่ได้ สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นรอบตัวคือข้อมูลให้กวีหรือนักเขียนนำไปใช้ในงานของตนเอง ฉะนั้นเราจะแยกวรรณกรรมออกจากสังคม หรือแยกสังคมออกจากวรรณกรรมไม่ได้เลย¹

จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการศึกษาวรรณกรรมประโลมโลก ก็เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่ถ้าจะศึกษาให้ลึกซึ้งจะพบว่า วรรณกรรมยังทำหน้าที่สะท้อนสภาพสังคม ระบบความเชื่อ ความคิด และค่านิยมต่างๆด้วย การศึกษาวรรณกรรมให้ประโยชน์ในการเข้าใจสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด อันเป็นเรื่องภายในจิตใจของมนุษย์ประการหนึ่งด้วย เพราะวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความคิดคำนึง ความรู้สึกของคนในสังคมสมัยนั้นๆได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์เรื่องไกรสิทธิ์ในเชิงสังคม จะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

1. ค่านิยมในสังคม
2. ประเพณี

¹ รื่นฤทัย สัจจพันธ์ และธัญญ์รัตน์ ป่าณะกุล, วรรณคดีกับสังคม. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 108.

ค่านิยมในสังคม

ค่านิยมในสังคม หมายถึงสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี มีค่าควรแก่การกระทำ ควรแก่การยกย่อง ค่านิยมไทยทุกๆ ไปอาจจะมีทั้งดีและไม่ดีแล้วแต่ทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ค่านิยมบางอย่างจะขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อมทางสังคม ฉะนั้น เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมของสังคมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้ที่อยู่ในสังคมควรจะได้พิจารณาโดยพิจารณาว่า ค่านิยมใดควรปฏิบัติหรือไม่หรือควรหลีกเลี่ยง โดยใช่วิธีที่จะทำให้กระทบกระเทือนต่อสังคมน้อยที่สุด

การศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมในเรื่อง โกรสสิทธิ์ จะศึกษาทางด้านการสะท้อนสภาพสังคมชนบท ซึ่งเป็นสังคมการเกษตร มีความเชื่อถือทางค่านิยมค่านิยมต่างๆ ความยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเชื่อทางค่านิยม

คุณ หมายถึงเวลาที่เหมาะเป็นขั้วมงคล ความเชื่อเรื่องคุณยามนั้นมีอิทธิพลต่อจิตใจคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย จะเห็นว่าพิธีการต่างๆ ที่สำคัญๆ ไทย เฉพาะพระราชพิธี จะถือเรื่องคุณยามนาที่เป็นสิ่งสำคัญมาก ถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะนำมาสู่ชัยชนะ หรือความสำเร็จสมปรารถนา แม้บางครั้งจะดูเป็นสิ่งงมงาย แต่ก็เป็นที่ฐานทางค่านิยมกำลังใจก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการเริ่มงานได้เป็นอย่างดี เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่ และเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยจำนวนมากด้วย

ในเรื่อง โกรสสิทธิ์ กวีได้กล่าวถึงเรื่องคุณยามไว้ดังนี้

1. ตอนประภคณพิธีรับขวัญโกสินทร์กับนรินทร์

บัคนั้นนรินทร์	สมเด็จโกสินทร์	ทูลสองท้าวไท
ศรีสตามโนรา	ท่อน้ำภูวไนย	ไต่คุณพิชัย
		เด็กตาโนรา

บักนั้นโหรเช่า	กราบทูตท้าวทั้งสองรา
วันนี้ที่หนักหนา	ให้ทำการงานพิชัย
สอบสวนทนต์ำรา	โหรทักง์เลขชัย
ฤกษ์ปีเมือง เป็นโค	ชะตาชั้นเมืองพารา
สขยสวนกันทั้งสี่	<u>เกณฑ์ธรณีเกษตรกทิน²</u>
กิจจริงยิ่งหนักหนา	<u>สิบห้าชั้น³จะมีชัย</u>
ครบแล้วสี่โหรเช่า	กราบทูตท้าวผู้จอมไตร
ยามนี้ที่ ท้าวไท	<u>ถ้าปลุกกลอยจะเป็นทอง⁴</u>

2. ตอนโกสินทร์ให้สิ้นธุมาลาบกกองทัพไปทำสงครามกับไกรสิทธิ์

โกสินทร์ตรีสประภาช	แก้วตรีวิราช	ดาบาชัยกา
เจ้าสินมาลา	พาหิวิหรา	ทรงเครื่องเรืองฟ้า
		แล้วลาสองไท
บิกามารคร	เขื่อนไอยมูโยพร	แก้วกลุ่สายใจ
โหรทักนาย	ทูตถวายฤกษ์ชัย	ชั้นทรงศรไกร
		พิชัยนาเคนทร์

ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและโชคกลาง

ความฝัน หมายถึงการเห็นเห็นเรื่องเป็นราวในขณะหลับ ป็น มุหุณต์
 ได้กล่าวถึงประเภทของความฝันว่าแบ่งได้ 3 ประเภท⁵ คือ

²หมายถึงฤกษ์ต่างที่ ขึ้นได้แก่ช่วงเวลาทีพระอาทิตย์คล้อยต่ำลงมา

³เวลาบ่าย เงามทศยาวนับได้ 15 ชั้นฉาย นับเป็นฤกษ์ดี

⁴เป็นสำนวน หมายถึงเป็นช่วงเวลาที่ทำอะไรก็ได้ผลทีสมความมุ่งหมาย

⁵ป็น มุหุณต์, ปรากฏดาเรื่องจิต. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมช่าง, 2515). หน้า 19.

1. ภาพทิพย์ คือสิ่งที่ผ่านกระแสจิตขณะนั้น เป็นเรื่องที่ไม่มีความหมายเกี่ยวกับตัวเราเลย
 2. ภาพของสิ่งที่กำลังเคลื่อนเข้ามาหาจิตขณะนั้น และเป็นเรื่องที่จะบังเกิดขึ้นในลำดับต่อไป
 3. ภาพปรากฏเฉียนราง เขาเป็นเรื่องเป็นราวไม่ได้
- อุรคินทร์ วิริยบุญณะ ไก่กล่าวถึงเรื่องความฝันว่าแบ่งได้เป็น 4 ประเภท⁶

คือ

1. โธษะธาตุโศภา คือ ฝันเห็นด้วยธาตุกำเวป
2. อัญญตปะพุททะโศภา คือ ฝันเห็นด้วยจิตนิเวรณ
3. เทวะโคปะสังหระระโศภา คือ ฝันเห็นด้วย เทวภาคลใจ
4. พุททะนิมิทตะโศภา คือ ฝันเห็นด้วย ลางบอดเหตุ

เรื่องของความฝันมีแทรกอยู่ในวรรณคดีไทยเกือบทุกเรื่อง ลักษณะของความฝันที่ปรากฏในวรรณคดีไทย มักจะเป็นความฝันเพราะเทวภาคลใจ หรือลางบอดเหตุเป็นส่วนใหญ่ ในเรื่องไกรสิทธิ์ กวีได้ให้ความสำคัญของความฝันไว้มาก โดยกำหนดเอาเรื่องความฝันเป็นต้นนำเข้าสู่เรื่อง หลังจากกล่าวถึง "การตั้งเมือง" และยังคงกล่าวถึงในตอนที่ท้าย กังนี้

1. ตอนเริ่มเรื่อง หลังจากกล่าวถึง "การตั้งเมือง" แล้ว

อัญมาชานาน	นางนาถนงคราญ	เจ้าห้วงนิทร
ด้วยพระสามี	ทั้งสองเสนหา	นางนาคกัลยา
		เจ้านิรมิตน

⁶อุรคินทร์ วิริยบุญณะ, พรหมชาติ : ฌัมพลวง. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดิ์, 2510). หน้า 479

บังมีบัวทอง สองคอกสำของ เด็ดฉายพรายพรณ
 ตกแต่เวหา จากกิ่งสาสวรรค์ ค้ององค์ทรงธรรม บัดเกี่ยวบนาน
 จึงนางกัศยา เห็นคอกกฤษณา รุ่งเรืองตระการ
 นางจับเอาใจ สวมกอบน่าน บัวนั้นตระการ ลานทั้งหัวใจ
 นางโพธิ์สามมี คอกหนึ่งงามก็ รุ่งเรืองสุกใส
 พลงชมพลงรัก ทั้งสองท้าวไท หลับกลายหายไป สะกุกขึ้นมา
 กั้นกั้นพื้นกาย นวดนางโฉมฉาย ปึงหวาย⁷หมักหนา
 นางจึงอุกขึ้น บัดเกี่ยวบร้า แล่นางกัศยา ปลุกสามิพลัน
 ทูลว่าบพิตร คินสีนิรมิต เห็น เป็นอัครวรย์
 จะร้ายฤาก็ มิรู้สำคัญ ข้าบาทจอมขวัญ ขอทูลราชา
 ท้าวจึงตรัสมา ว่าเหวยเสนา เร่งเร็วด้วยพลัน
 ท่านคาโนรา ให้ท่านายฉัน นางนาถจอมขวัญ นางอินทร์สุริยา

....

....

....

โนรพิงด้วยดี คำพระภูมิ แฉ่งในพระทัย
 โให้ท่านายฉัน โนรแจ้งในใจ โนรอายุใหญ่ อานใจลอบน่าน
 ว่าไค้บุษยง สองคอกกฤษณาย⁸ รุ่งเรืองตระการ
 กลับกลายหายไป บัดเกี่ยวบนาน บัวทองตระการ คิณุกรรมิ
 เป็นชายทั้งสอง รูปคือกัศยง รุ่งเรืองรัศมิ
 จักรครองพารา สุขเกษมเปรมปรีดิ์ หัวทุกชาติ ไม่มีใครจะปาน

⁷ปึงหวายใจ

⁸ยรรยง (งาม)

เกณฑ์ระกาสองเจ้า จักพลัดเมืองเล่า ทั้งสอง เพาพาด
 ตกไปไค้ก็ ฤทธิเชี่ยวชาญ ทั้งสองนงคราญ เจ้ากลับ เมืองมา

2. ทอนนางไกรสรสุริยาฉัน ก่อนที่จะถูกยักษ์กุมภักดิ์ลักพาตัวไป

บั๊กมันไกรสรสุริยา เย้าพระมารดา
 กัลยาแม่เล่าความฉัน
 ฉันว่าวารีมาพลัน พาช้ำจอมขวัญ
 พาไปยัง เมืองพารา
 บั๊กมันท้าวโกศาน ฟังดูนงคราญ
 ภูบาลก็ไฟรั้วไร⁹
 ฝึกแล้ว¹⁰ ลูกแก้วกลดขยใจ จักเป็นเหตุภัย
 ท้าวไทจึงศรีสมานาน
 เร็วเบิกเสนาทหาร เร่งเร็วข้านาน
 ไปหาโทรเข้าเข้ามา

บั๊กมันเสนา นำตาโหรา เข้ามาถามสั่ง
 กรันถึงบังคม สมเด็จพระบรม เมืองการ¹¹สั่ง ตามตาโหรา
 โหรเข้ารับทูล แกพระชนเรนทร์สูร สมเด็จพระราชา
 กังง¹²สั่งไร ไฟหาโหรมา ท้าวมีบัญชา ศรีสมอบมาพลัน

⁹ กังวลไม่รู้จักจบสิ้น

¹⁰ กูจะไม่เข้าท่าเสียแล้ว

¹¹ โองการ , รับสั่ง

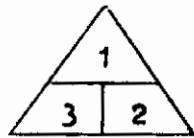
¹² กังวลใจ

บัคนั้นทั้งงา ไกรสรสุรียา ชวัญข้าวจึงนั้น
 จักร้ายฤาที มีรัฐสำคัญ พระจันทร์นั้น พาเจ้าจากเมือง
 บัคนั้นโหรา จึงหยิบตำรา จับยามเนืองเนือง
 ชีกการางลง ตามวันเดือนปี มารดาบุญเรื่อง ฤๅมาก้วยพลัน
ออกเศษหกห้า¹³ พลิกสิ้นทั้งนั้น อ่านโฉลกไปพลัน
 โฉลกเมื่อจากเมือง โฉลกที่นิ่งพระลักษณะ เมื่อคองโมกษศักดิ์ ลำบากแค้นเคือง
 สยบสวนคนหา ชะตาบุญเรื่อง มีโศกอยู่เมือง
 จักจากที่ไป ฤๅในศรีใจ โหราฤๅไป ทั้งเลขคนหา
 ทั้งสามยาม¹⁴ลง บอกเขามินาน ควงของนงคราญ
 คนต่างภาษา ให้เกรงจงหนัก ฐูมาจะลัก คนต่าง เขตมา

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิจัยสิทธิ์

¹³ เป็นการนับ เลขโศกการคำนวณทางโหราศาสตร์ หลังจากบวกเลขคุณนารกันแล้ว เหลือเศษเท่าใดก็ เอาตัว เลขหรือเศษนั้น ไปอ่านคำทำนายอีกครั้งหนึ่ง

¹⁴ หมายถึง "ยามสามคา" เป็นวิธีจับยามของหมอดู ใช้นับตามหลัก 3 หลักเวียนกันไป (จาก : พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

วิธีนับ ช่างขึ้นให้นับค่า 1 ลงที่เลข 1 แล้วเวียนไปหา 2 จนถึง 15 ค่า ถ้าช่างแรมให้นับ 1 ค่า จาก 2 เวียนไปหา 3 จนถึง 14 หรือ 15 ค่า เมื่อนับถึงวันที่ต้องการ ตกที่เลขใดให้ทายตามที่พยากรณ์ไว้ในหมายเลข : ดูรายละเอียดจาก เทพ สาริกบุตร และคนอื่นๆ. พรหมชาติ : ฉบับราษฎร์. (กรุงเทพฯ : สุก ส.ธรรมภักดิ์, 2515). หน้า 633.

3. ตอนนรินทร์ฝัน ก่อนที่จะได้พบไกรสิทธิ์

เรื่องนั้นคงเห็นเพื่ออง	กล่าวถึงเจ้าเมือง
นรินทร์ผู้ครองทวาร	
กุศลตนจะพบนัคคา	ในยามนิทรา
เจ้าฟ้านิรมิตกิดงน	
ว่าพระจันทร์จรกต	ท่ามกลางเวหน
มีคนพามาถวาย	
หัวขมกิริมย์สยาย	สว่างหัวมีกษิไต้
แสงใหม่เอา เมืองมิกา	
ฝันนั้นว่าอาทมา	มหารดินดา
จากนค เรศไปช่วยควมพลัน	
จึงหายร้อนเรา	พระจันทร์นิรมิตเท่าทัน
ทรงธรรมท้าวสะคั่งตกใจ	
กายหย่อนถนใจใหญ่	ปลุกเม็ยสายใจ
กับบุคสุกสมร	พื้นพลันฝันผอน
วรจันทร์ขวัญพียงอร	
ภูธรแรงกิจนิรมิตฝัน	
.
ส่วนพระนิรมตชนปี	ทริสตั้ง เสนี
ไปหาพิภก ¹⁵ เชมมา	
โหราทังหรา เร่งททย	ในฝันนั้นไต้
จันทร์มาชมชื่น	

¹⁵หมายถึงโหร

แจ้งพาราใน สว่างจบทโศร แสงไปไหม้เมืองเขมรา
หรือจะเป็นกู่นางสร้างมา วรรณธ์ขวัญตา โนรทั้งสี่เร่งทวย
บัณฑึนสี่ไทรเช่า ฟังคำท้าวทูลถวาย ในณันนั้นว่าไค้
พระจันทร์เมืองบน ฉันที้คี่หนักหนา คีฎาภิกษาของจุมพล ประเสริฐเลิศสากล
จักมีคนนำมาถึง

ถ้ากล่าวเป็นสัจย์	เพียงแท้ทักมีถ้ากึ่ง
จักไค้ชมสมความนั้	
ทรงฤทธิมิคว่า	ไค้จันทร์มาชมพัตัน
สี่แสงแจ้งไชยศวรรษย์	บุญทรงธรรมไค้ระปาน
แสงจันทร์นั้นไหม้ไป	ถึงเวียงชัยท้าวโกศาน
บิคาพระภูษา	บ้านฟ้าช่วยไม่ม้วยมรณ
พาราเขมราท้าวโกศินทร์	เจ้าเกิดศรศิลป์
ถ้าไม้อะถึงม้วยมรณ	ท้าวบทรไปช่วยชู
ไทรเช่ากล่าวเป็นสัจย์	แม่มแท้คแล้วโจนทร
ถูกหลานทานมาสู่	แม่มแท้กับประจักษ์ใจ

4. ตอนนางไกรสรสุริยาณัน และเกิดกลางสังหรณ์

กล่าวถึงแม่ไกรสร	เรื่องราวก่อนให้ทักค้อ
พระธำมรงค์นัยหน่อ	สอคนีนางพาดงนิทรา
ยามกีกนชนาลัยสนิห	นางนิรมิตคว่าพันตา
จุมเอาพระสุภยา	มาส่งให้ไค้รับมือ
ทกใจให้ไหวหวาค	ดูจากอาสน์ประคองฉือ
หรามปลดอคนั่งกอกมือ	ไนใจว่ากุฎุกยา
บกชู เขยชีก	ก้มจุมพิคแล้วโศกา
นางไค้สมฤคี่มา	เห็นหัตถาสอคนามรงค์

นางจำสำคัญแท้
 ลูกขอมดอยคงคา
 สอกใส่สีวักขย
 หรือเจ้าท้าวพันคา
 พานพศพศกฐำ
 ชมพดางท่างพระภู
 หรือว่าพระภุมาร
 เจ้าตายหลาย เกียนมี
 เมื่อครู่ว่าลูกแก้ว
 แต่พระจากมารคา
 เจ็ดพอไปก่อเกิด
 แม่ฝันเห็นองค์
 ชมแหวนแถมต่างเจ้า
 ว่าโอ้พุทโธเฮย
 ดั่งสิบสองปีแล้ว
 ใ้แหวนมาเป็นเพื่อน
 ที่เลี้ยงนชน เคียงสนิท
 ทมว่านาทูลหัว
 ในยามเพลาสงัก
 ไร่ไรโยคั้นเกรง

แหวนนี้แม่ตุ้มมือองค์
 ผู้ใดใครเอามา
 ใ้แม่ขอมพระทัยหาย
 นาง เมชธาเฝ้าสินธุ
 เขาแหวนมาให้แม่กุ
 ฑำ¹⁶แม่อยู่ในเมืองฉี
 ออกมนานพระชนนี
 มาขอทานนมมารคา
 แมทรวงแล้วมีกัณ¹⁷นา
 แม่เพิ่งมาฝัน เห็นองค์
 เขากำเน็ควิมารทรวง
 ซึ่งนี้กว่าตายได้เกิดเงย
 พอขวัญข้าวไม่เห็นเลย
 เจ้าจากแม่แก่สาม เกียน
 พระขำมรงค์แก้วยังคืนเรือน
 พระมารคาหนาทูลหัว
 คั้นจากนิทรกายสิ้นริ้ว
 กัดัวสิ่งโคโยคั้นเกรง¹⁸
 หรือสิ่งสัตว์ทำร้ายเอง
 เจ้าฝันเองแล้วละเมอ

¹⁶ รอคอย

¹⁷ คิม (ลูก) นม, นึก หมายถึง คิม

¹⁸ กริ่งเกรง, กัดัว, ส่งเสียงเอะอะแบบตกใจ

บอกข่าวว่าที่เสียด	แม่เนื้อเกลียดง เสนอ
ขวัญข้าวเจ้าละเมอ	เห็นสิ่งโคโยขุนวาย
บรรดาพระที่เสียด	เจ้าประเคียงคองโฉมฉาย
เหว้เจ้าภีพราย	พ้องผันร้ายเห็นกุมาร
อุ้มขนมแบบทรงงาม	รูปเกล้าฉมในวิญญาน
ก็ใจใครจะปาน	กั้นอนนนานตกพระทัย

ลักษณะความฝันที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์ นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องแล้ว ยังทำหน้าที่เสมือนหนึ่ง "โครงเรื่องย่อย" ด้วย ก็เป็นคำกำหนดการดำเนินเรื่องไปด้วย เช่น

นางอินทรีสุริยาฝันเห็นคอกบัวทอง ตามลักษณะทั่วไปของการทำนายฝัน คอกบัว หมายถึงนิมิตหมายอันดี เป็นของสูง และเมื่อควักกำหนดให้เป็น "คอกบัวทอง" ก็เป็นการเพิ่มความสำคัญของนิมิตหมายนั้นขึ้นอีก การที่คอกบัวทองลอยมาจากสวรรค์ และนางอินทรีสุริยา รัยใจไค้ บ่อมหมายถึงการจุติของผู้มีบุญบารมี การที่ฝันเห็นคอกบัว 2 คอก หมายถึง การมีบุตรฝาแฝด แต่ตอนท้ายของความฝันคอกบัวทองหายไป จึงหมายถึงการพลัดพรากจากกัน ไทรโค่นำมาว่า จะโค่นกันอีกในขั้นปลาย จะเห็นว่าตามลักษณะของความฝันและการทำนายฝันก็ทำให้ผู้อ่านได้ทราบโครงเรื่องย่อยตอนหนึ่งแล้ว

ถ้าพิจารณาในแง่ความจริงใจผู้อ่าน จะเห็นว่าเรื่องของความฝันและการทำนายฝัน เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจผู้อ่านอย่างมาก การกล่าวถึงความฝันเพื่อขอกเหตุของตัวละครในเรื่องจะก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่านได้ประการหนึ่ง และยังเป็นการช่วยผู้อ่านให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะติดตามอ่านต่อไปด้วย

นอกจากนี้ลักษณะความฝันตอนอื่นๆ ก็เป็นไปในทำนองบอกนิมิตหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง และจะเป็นไปในลักษณะที่รู้กันโดยทั่วไป เช่น ฝันเห็นดวงจันทร์ หมายถึง ญาติมิตรหรือผู้มีบุญบารมีจะมาหา ฝันเห็นไฟไหม้ หมายถึงความเดือดร้อนจะมาสู่ ฝันว่า น้ำท่วมหรือฟ้าผ่าตกไป หมายถึงศัตรูจะปองร้ายหรือต้องพลัดพรากจากถิ่น เป็นต้น

ความเชื่อในเรื่องผีसाงเวทกา

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีสางเวทกา หรือเรื่องทรงเจ้าเข้าผี เป็นสิ่งที่ผูกพันกับชีวิตประจำวันของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย แม้ในพิธีทางพุทธศาสนาก็ยังนำเอาเรื่องเหล่านี้เข้ามาปะปนอยู่ด้วย

ในเรื่องไกรสิทธิ์ ไท้กล่าวถึงเรื่องการบนบานศาลกล่าว คือตอนที่ท้าวจกศานรับสั่งให้ "โหรเข้า" มาทำนายฝัน 2 ครั้ง คือตอนที่นางอินทร์สุริยาฝัน กับตอนที่นางไกรสรสุริยาฝัน แต่เนื่องจากเป็นรับสั่งที่เร่งด่วน เสนาที่ไปถาม "โหรเข้า" ในครั้งแรกรีบร้อนมากจึงไม่ไต่ถามให้โหรเข้าทราบบ้างว่ารับสั่งให้เข้าเฝ้าด้วยเรื่องอะไร ทำให้ "ยายเข้ากาไชย" ผู้เป็นภรรยาเกิดความวิตกกังวลเกรงสามีของนางจะได้รับความเดือดร้อน จึงไต่บนบานศาลกล่าวขอให้ผีสางเวทกาช่วยคุ้มครองโหรเข้าผู้สามีด้วย ครั้งที่ 2 เมื่อนางไกรสรสุริยาฝัน ท้าวจกศานก็มีรับสั่งให้โหรเข้าเข้าเฝ้าเพื่อทำนายความฝันอีก เหตุการณ์ตอนนั้นก็กล่าวถึง การบนบานของยายเข้ากาไชยด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

1. ตอนยายเข้ากาไชย บนบานศาลกล่าว

เสนารับสั่ง แล่นไปโดยหวัง ถึงบ้านโหร
เรียกร้องเข้าเฝ้า ว่าเหวยหวนคา รับสั่งให้หา ยายเข้าเร็วไว
คาโหรนักปราชญ์ ไต่ฟังอำนาจย์ กระหมกตกใจ
ร้องเรียกภริยา ยามละไรไหน ส่งมาเร็วไว ให้หันเพลา
ยายเข้ากาไชย จุกแล่นเข้าไป หยิบยามมาพลัน
ยื่นให้แกคา แล้วจึงตายฉับ คาโหรไปพลัน ตามรับสั่งมา
ยายเข้าลิกใจ แกจึงเข้าไป บนฉิมช้า
เอ็นกุกคนจน ช่วยคุ้มครองรักษา ฌู๋ฌู๋ยา ผีเหี้ยท้าวเรือน
คาถาดับมาที แต่งเครื่องบักทรพิ¹⁹ มีให้หักเคียน
ให้เหล่าเก่าทนาน หนุ่บ้านหนุ่เถื่อน เจ้าเชื่อผีเรือน คุ้มครองป้องกัน

¹⁹ หมายถึง เครื่องเขนสรวงสังเว

2. ทอขยายเช่ากาไซม และโหรเช่า แก้ม

บักมันหันท้าวโกศาน	ฟังอุกนงคราญ
ภูบาลก็ไต่รำไร	
ฉีกแล้วอุกแก้วกลอยใจ	จักเป็นเหตุเภทภัย
ท้าวโหจิงศรีสมันาน	
เร็วเมิกเสนาทหาร	เร่งเร็วขยานาน
ไปหาโหรเช่าเข้ามา	
เสนากราบสารราชา	ถนอรีบเร็วมา
มิช้าถึงคาโหรพลัน	
คาโหรวันนั้นงกกัน	แก้สินบนพลัน
ยายมันบนใจแก้กอน	
เหล่าชาวเบ็ทโก่สุกร	โหรหายครึ่งกอน
ประทานเงินทองมากมาย	
แก้วนี้ก็แล้วนาย	บนบานท่านใจ
คายายแก้เสียแล้วหนา	
บรรดาดีเรือนยายตา	กินเหล่าสุรา
คายายให้รางวัลแก่เรา	

ข้อความทั้งกล่าว แสดงถึงความเชื่อในเรื่องผีसागเทวคา เชื่อว่าเมื่อบนบานศาลกล่าวแล้ว ผีसागเทวคาก็จะช่วยเหลือตามที่ขอ เมื่อสัมฤทธิ์ผลก็จะมีการทอขยายหรือที่เรียกว่าแก้ม คามที่ไต่บนบานเอาใจ มีความเชื่อกันว่าถ้าไม่แก้มก็จะทำให้ประสบเหตุเภทภัยต่างๆ เมื่อมีการแก้มแล้วจิตใจก็แจ่มใสเกิดความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ความเชื่อเกี่ยวกับ เรื่องกรรมและบุญกรรม

กรรม หมายถึงการกระทำที่ส่งผลร้ายมาขังปัจจุบัน หรือซึ่งจะส่งผลร้ายต่อไป
ในอนาคต²⁰

บุญกรรม หมายถึงกรรมที่ทำให้ใจแต่ปางก่อน²¹

พุทธศาสนาสอนให้คนเชื่อในเรื่องผลกรรม คือการกระทำของคน มีอยู่ 3 ประการ
คือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ฉะนั้นกรรมและบุญกรรมในทางพุทธศาสนาจึงมีทั้งผล
ดีและผลร้าย คือมีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม

ความเชื่อเรื่องกรรมและบุญกรรม เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นในจิตใจคนไทยตลอด
มา และความเชื่อกังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยทุกสมัย

ในเรื่องไกรสิทธิ์ กวีได้กล่าวถึงเรื่องกรรมและบุญกรรมไว้หลายคน ดังนี้

1. ตอนที่พญาอินทรีขั้วเมียบายสองกุมาร (โกสินทร์ กับ นรินทร์) ไป ทำให้
นางอินทรีสุริยาเศร้าโศกเสียใจมาก ท้าวโกศานไภพลขณนางอินทรีสุริยาให้รู้จักหักห้ามใจ
โทษยกเอาเรื่อง "กรรม" เป็นข้ออ้าง ดังนี้

นางอินทรีสุริยา รู้ว่ามีกรรม พาเอาจอมขวัญ
หน้าเนตรไหลถึง สดขลุ่ยพลัน บนแท่นนิทรา

นางนาถสาวของ เกลือกกลิ้งในท้อง แพบ้วยอาสัญ
กรรมแล้วชองเซบ เวรฆวทัน แม่อย่าโศกศัลย์ เลนอินทรีสุริยา

ถ้าว่ามีตาย ทั้งสองโณมฉาย จักกลับคืนมา

คาโหดหักทวย ไม่ตายจักมา แมนแท่นกัหนา หาพ่อแม่พลัน

ท่านท้าวโกศาน ปลอญโณมงคราญ แก่นางเมียบขวัญ

เราท่านทั้งหลาย เกิดแล้วคายพลัน เจ้าอย่าทูนหัน คิดในร่างกาย

^{20,21} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525.

(กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 12 และ 476.

นางอินทร์สุริยา ไท่ฟังยั่วว่า นางมาก้อยคลาย
 คึกหัวขลุ่ยส่ง แก่ลูกโถมฉาย ยั่วเมียบ่าย เหมือนแกล้งออกมา
 อยู่เย็นเป็นสุข ค้อยคลายหายทุกข์ สุขเกษมเปรมปราย
 หัวขลุ่ยก็ภาคร ไม่นาคเวลา . . .

2. ตอนที่ยักษ์กุมภคัตถักพานางไกรสรสุริยาไป ทำให้นางอินทร์สุริยาเศร้าโศกเสียใจมาก เพราะเคยสูญเสียสองกุมารมาครั้งหนึ่งแล้ว จะเห็นว่า นางอินทร์สุริยาเริ่มเศร้าโศกเสียใจตั้งแต่ไหนหวนายความฝันของนางไกรสรสุริยา ว่า จะต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง เพราะคนต่างภาษา ส่วนท้าวโกศานแม้จะมีความเศร้าโศกเสียใจ แต่ก็ตั้งใจได้จึงปลดขบวนนางอินทร์สุริยาให้รู้จักหักห้ามใจ และแนะนำให้ทำบุญใส่บาตรณส่วนบุญกุศลไปให้ถึงข้อความต่อไปนี้

นางอินทร์สุริยา ไท่ฟังโหรวา น้ำตาบ่วาย
 เป็นทุกข์สข้อยเศร้า ทวยเจ้าใจหาย แม่หมายฝากกาย แก่ลูกบุญ เรื่อง
 บัคนั้นฉายา ไกรสรภานคา เห็นแม่คน เคือง
 กรรมแต่แม่เขย ใครเคยจักเหมือน เกิดมาผิดเพื่อน อากัฟยั้งคน
 ทานท้าวโกศาน ตรีสมานเนน แก่ลูก เมียบคน
 ใครใครเกิดมา ย่อมตายทุกคน ท้วเจ้าอย่าสน สนแต่หัวใจ

นางอินทร์สุริยา ไท่ยีนหาสา หูดมากวยพลัน
 ปลงสังขาร หูโของพลัน นางนาดแจ่มจันทร์ เข้าในห้อง²²
 ทานท้าวโกศาน ปลอบนางนงคราญ เจ้าอย่าหม่นหมอง
 คึกถึงความตาย ร้องไห้ฟูมฟอง ลูกรักทั้งสอง ยังไม่กลับมา
 เราทานทั้งหลาย ด้กพระกาฬไว้ ทานยังไม่มา
 คึกหัวขลุ่ยส่ง แก่ลูกงูงา ครัวทานกลับมา ท้วเราตายพลัน

²²หายไป 1 คำ

นางอินทรีสุริยา ไทหังยัวว่า นางมาโสภคัลย์
 คึกห้าญสง ให้ลูกสาวพลัน อุทัยญมา ให้ลูกบงอร

3. ตอนจบของเรื่อง กวีไทกล่าวถึงตัวละครที่สำคัญๆ เป็นการสรุปให้เห็นถึง
 ผลกรรม โดยบอกให้ทราบว่า ตัวละครทุกตัวเมื่อตายไปจะต้องชกให้หนีกรรม หรือเสวยผล
 กรรม ตามที่ตนได้ทำไว้ คงข้อความต่อไปนี้

เมื่อกันภูมิ ไกรสิทธิ์โณศรี ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
 สำเร็จสำเร็จการ สำราญอุรัง กรองกำยจอมขวัญ อยู่มาร้านาน
 ทานข้าวโกสินทร์ ชราระแควคร่ำคร่า ชรารลงพลัน
 ส่วนนางไกรสร มารกรจอมขวัญ แก่เข่างงัน ทั้งนัยบรรดัย
 โกสินทร์ขัยจิก วิชาหน่อโต ขาปนันตามสนอง
 ต้องทากรรมไป หนทุกข์เจ็ควัน ทรงธรรมขึ้นไป เสวยสุขอยู่ใน
 แดนทิพย์นิมาน

นางวิมาลา ตายตามภัสคา จากปวงสงสาร
 จุกขึ้นไป ภกในวิมาน เสวยสุขสำราญ วิมานเทพิน
 ส่วนหนอนรินทร์ จุกไคยถวิล ไปเกิดวิมาน
 อยู่นเมืองพรหม ภิรมย์สำราญ
 องค์นางวรกี เทวีจอมขวัญ สิ้นชีพวายปราณ
 ขึ้นไปเมืองพรหม สมค้ำยภูบาล กรองทิพย์นิมาน บรวิวารนับพัน
 ฝ่ายนางไกรสร มารกรจอมขวัญ สิ้นชีพกำยพลัน
 ขึ้นไปวิมาน อยู่นครบริกรงค์ บรวิวารโกฏิหนึ่ง ห้อมล้อมนงคราญ
 ทานข้าวพิชัย แก่ชราเหลือใจ ท้าวม้วยบรรดัย
 บักใจไปสู่ บังทิพย์นิมาน แสนสาวชาวฟ้า ห้อมล้อมภูบาล
 นางวงศ์สุริยา แก่ลงคร่ำคร่า ชรารถึงกาล
 สิ้นชีพพลปลง ทรงขึ้นนิมาน (อยู่ชั้นยามา) ภัสคานงคราญ
 ร่วมวิมานเดียวกัน

ทั้งสี่นักกรา	กัมพิทสังขาร	ชราคร่าคร่า	
มาม้วยบรรลัย	ไกรสิทธิ์ราชา	กัมพิทขึ้นไป	ชั้นทวีตริงศา
นางรักมmani	เทวีบรรลัย	ขึ้นไปทวีตริงค์	
เสวยรมย์สมบัติ	กัมพิทสองไท		
อาชากุมภีร์	ท้าวกระษิ์ม้วยไป	คายมันภูวาโนย	
แทนทิพย์นิมาน			
ส่วนสินธุมาลา	ปลดปลดสังขาร	มาม้วยอาสัญ	
ทั้งนาง เอววัลย์	วรจันทร์ทรามวัย	สิ้นชีพิตักษ	ไปปฏิสนธิ์จิตใจ
ไปเกิด เมืองสววรรค์	นางฟ้าห่ารอย	หอมดมทรงธรรม	
แสนสนุก เกษมสันต์	ในทิพย์นิมาน		

การที่วิสูตรเรื่องเกี่ยวกับตัวละครดังกล่าว อาจพิจารณาได้เป็น 2 นัย ดังนี้

1. กวีถือเอาการจบเรื่องของชาตกเป็นแนวเทียบ แต่เนื่องจากเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานประโลมโลก ฉะนั้นการจบเรื่องจึงเป็นไปได้ในลักษณะ สรูปให้เห็นว่าทุกชีวิตจะต้องดำเนินไปตามกฎแห่งกรรม เป็นการสอนผู้อ่านไปในตัวด้วย
2. กวีตั้งใจจะสอนผู้อ่านให้กระทำความดีละเว้นความชั่ว โดยยกเอาพฤติกรรม ของตัวละคร เป็นข้อสรุปตามคำสอนในพุทธศาสนา

สรุปความเชื่อในเรื่องกรรมและบุญกรรมที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์

1. เชื่อเรื่องผลบุญกุศล เช่น การทำบุญตักบาตร การกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญ กุศลไปให้ญาติ
2. เชื่อในเรื่องชาติหน้าภพหน้า คือเชื่อว่าทุกชีวิตต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ
3. เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม สอนให้คนรู้จัก "ปลด" ในสิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์ทาง ธรรมชาติ ชันไค้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเป็นการระงับอารมณ์เมื่อถึงคราวต้อง ประสพกับการสูญเสียดังกล่าว
4. เชื่อว่าคนเราสร้างกรรมไว้มาก เมื่อตายไปก็จะต้องได้รับผลกรรมนั้น คอบแทน เป็นเบื้องต้น

5. เชื่อในเรื่องเทพเจ้าและผีบางพวกว่า จะช่วยสัมฤทธิ์ผลหรือบันดาลให้ชีวิตเป็นไปในรูปการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การขมขานศาลกล่าว ความเชื่อว่าชีวิตมนุษย์มีพระกาฬหรือยมบาล เป็นผู้กำหนด

ความเชื่อกดังกล่าวเป็นเพียงความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นความเชื่อระดับชาวบ้านทั่วไป ความเชื่ออย่างไม่ใช่ความเชื่อที่มาจากคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น การนับถือผี หรือเทพเจ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตาม รุกมุงหมายของความเชื่อต่างๆ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านและปฏิบัติทั้งสิ้น คือต้องการให้ทุกคนเป็นคนดี ประพฤติดี นั่นเอง

ประเพณี

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี²³ ซึ่งเกิดจากความเชื่อต่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของกินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่างๆ²⁴ เป็นสิ่งที่คนทั้งหลายทำตามๆ กันมา คนแก่ก่อนเคยทำอะไร คนต่อมาก็ทำอย่างนั้น²⁵

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

²³ราชบัณฑิตยสถาน, เรื่องเดิม, หน้า 501.

²⁴หม่อมเจ้าหญิง ทูนทิศมัย กิศกุล, พิธีของทุกคน. (กรุงเทพฯ: เกษมบรรณกิจ, 2504), หน้าคำอธิบาย.

²⁵พระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ชุมนุมพระนิพนธ์ เบ็ดเตล็ด. (พระนคร: กุรุสภา, 2504), หน้า 141.

ประจักษ์ ประภาทิพยากร กล่าวว่

ประเพณีเก่าของเรา ถ้ามองเฉินๆ ก็อาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีเหตุผล บางทีก็เห็นว่าป่าเถื่อน หรือเห็นเป็นชนชั้นเร่ร่อน แต่ทำไมเล่าเขาจึงทำกัน อย่างนั้น แท้ที่จริงถ้าไม่มีเรื่องประกอขกับเหตุผลมาก่อน เขาก็คงไม่ทำกัน ที่เขา จักทำกันก็เพื่อความสุขความเจริญของหมู่คณะ หรือของครชยครวัตามทีลิกเห็นกันในสมัย นั้น แต่เมื่อไม่มีข้อเสียหายนันใด ก็ควรจะตุงใจเพื่อรักษาบุคลลิกลักษณะแห่งความเป็น ซาคีใจ นี้เป็น เรื่องสำคัญที่เราไม่ควรมองข้ามเป็นอย่างยิ่ง²⁶

สุัททรา สุภาพ กล่าวเกี่ยวกับเรื่องประเพณีของไทยว่

ความจริงประเพณีอาจจะ เป็น เรื่องของความเชื่อที่เหลวไหล ซึ่งเป็นความเชื่อ ของหมู่คนที่ซาคลลิกวิธา แต่ในขณะที่เดียวกันประเพณีต่างๆ ก็เป็นเครื่องบอกถึง ความ เจริญของซาคีนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะประเพณีแต่ละอันก็ เป็นสมบัติกุ่กับซาคีนั้น เป็นการรักษาความเชื่อตามบรรพบุรุษ²⁷

ประเพณีเก่าของไทยบางอย่างก็เลิกปฏิบัติและสูญหายไปแล้ว แต่อาจจะยังปรากฏ หลักฐานอยู่ในบันทึกต่างๆ หรือในวรรณคดี เช่นเรื่องขุนช้างขุนแผน ไท่กล่าวถึงประเพณีต่างๆ มากมาย เช่น ประเพณีการเกิด การโกนจุก การบวชเณร การถวายตัวเป็นมหาคเล็ก การทำขวัญ การผูกขวัญ การรับขวัญ การแต่งงาน การทำศพ พิธีสารท การเทศน์- มหาซาคี สงกรานต์ การก้อพระทราย กำน้ำอัญเพลิง การเสกจ้ออกกับแขกเมือง และการรับพระราชสาสน์²⁸

²⁶ประจักษ์ ประภาทิพยากร, ประเพณีและไสยเวทวิทยาในขุนช้างขุนแผน. (กรุงเทพฯ: เจริญธรรม, 2519), หน้า 19.

²⁷สุัททรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย. (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3; กรุงเทพฯ: ไชยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 150.

²⁸ประจักษ์ ประภาทิพยากร, เรื่องเกิม, หน้า 19-100.

ประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ นั้น ส่วนใหญ่ก็จะปรากฏ เช่น เกี่ยว
กับในวรรณคดีไทยทั่วไป จะมีแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียด

ประเพณีที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์ มีดังนี้

1. ประเพณีการขึ้น เบญจารักษ์
2. ประเพณีการรับขวัญ
3. ประเพณีการเล่นมหรสพที่เค็ง
4. ประเพณีการเล่นช่วงชิง
5. ประเพณีการโถกถบนักโทษ

พิธีขึ้น เบญจารักษ์

เบญจา หมายถึงแท่นที่มีเพดานดาด และระบายน้ำขาว หรือแท่นชั้น 5 ชั้น
ลดหลั่นกัน เห็นมาจาก "มัจฉา" คือ เที่ยง²⁹

โชติ กัลยา ณ มิตร กล่าวว่

เบญจา หมายถึงแท่นตั้งรองรับวัตถุที่ทรงคุณค่า เช่น รองรับพระพุทธรูป
บุษบก โถก หากเป็นวัตถุสำคัญ เช่น พระพุทธรูปสำคัญ หรือพระบรมศพ เบญจาที่ใช้
ก็จักเป็นชนิดชั้นชั้น ชั้นล่างเป็นเบญจาขนาดใหญ่ และชั้นบนมีขนาดเล็ก เบญจาชั้น
ชั้นเช่นนี้เรียกว่า เบญจาแว่นฟ้า³⁰

ประพนธ์ เรื่องฉรงค์ กล่าวว่จากการสัมภาษณ์ พระราชศีลสังวร (ช่วง ป.ช.5)
เจ้าคณะจังหวัดสงขลา วัณฆณิมาวาส ข้าเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน
2523 ได้กรุณาอธิบายเกี่ยวกับ "เบญจา" ว่า

²⁹ราชบัณฑิตยสถาน, เรื่องเกิม, หน้า 479.

³⁰โชติ กัลยา ณ มิตร, พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเกี่ยวเนื่อง.
(กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2518). หน้า 451.

เบญจาทิไร่ประกบพิธีรหน้าของชาวภาคใต้ หมายถึงแท่นชั้นเดียว ห้าเสาชั้นสี่เสา และใช้ชาวห้าเป็นเพดาน ส่วนความหมายโดยนัยของเบญจา หมายถึงพระพุทธเจ้า ห้าองค์ หรือแท่นที่ประกบตัวของค้ำห้า นอกจากนี้ มีเครื่องประดับประจำค้ำแก่ ราชวัติ ฉัตร ธง และแหวกกล้วยแกะเป็นรูปและลวดลายต่าง ๆ งาม³¹

เบญจา หรือมินจา ที่ปรากฏในเรื่องไกรสิทธิ์ หมายถึงชั้นที่นั่งห้าเป็นเรือนยก ใช้สำหรับพิธีรหน้าเพื่อรับขวัญโกสินทร์กับนรินทร์ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนประกบของเบญจานั้น กวีไม่ได้กล่าวถึง เพราะเป็นลักษณะของสิ่งที่โค่นมาโดยอิทธิทธิปาฏิหาริย์ คือ นรินทร์ แดงสรไ้บังเกิดเป็น "มินจาเงินมินจาทอง" กังขอความตอนที่กล่าวว่า

บัคนั้นนรินทร์ สมเด็จพระโกสินทร์ เจ้าจึงแปลงศร

เสียงกังกือฟ้า ศิลปะพระภูธร มินจาเงินมินจาทอง บังเกิดขึ้นมา

ล้นทองแกมแก้ว ประเสริฐเลิศแล้ว ทุกชั้นมินจา

เครื่องประดับสุดใส ภูทรายแพรวตา ทุนเกิดขึ้นมา คุ้มบุญภูมิ

จากข้อความดังกล่าวแสดงว่าเป็นเบญจาห้าชั้น ประดับประดาอย่างงดงาม

สมฐานะกษัตริย์หรือเจ้าเมือง

ประเพณีการรับขวัญ

ขวัญ หมายถึงสิ่งที่ไม่มีความนิยมนั้นว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกจากร่างไปเสีย ซึ่งเรียกกันว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น³²

³¹ประพนธ์ เรื่องฉรงค์, "พระวรวงศ์": วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี: การศึกษาเชิงวิเคราะห์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523, หน้า 245.

³²ราชบัณฑิตยสถาน, เรื่องเกิม, หน้า 150.

พระยาอนุমানราชชน ไท้อธิบายเรื่อง "ขวัญ" ว่า

มนุษย์มีความเชื่ออยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งสืบมาแต่โบราณนานไกล ว่าคนที่เกิดมา ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็หญิงหรือชาย ย่อมมีอะไรอยู่อย่างหนึ่งสิงอยู่ในร่างกายมาแต่กำเนิด สิ่งที่ว่านี้ก็ยังอยู่กับเนื้อกับตัวของผู้นั้น ผู้นั้นก็มีความสุข ความสบายไม่ป่วยไข้ไ้ทุกข์ ถ้าสิ่งนั้นหนีหายไปจากตัวก็จะทำให้ผู้นั้นเป็นไข้ไ้ทุกข์ และอาจถึงแก่ความตายไ้ ถ้าสิ่งนั้นไม่กลับคืนมาอยู่ในร่างกาย สิ่งนี้ที่กล่าวนี้ภาษาไทย เรียกว่า ขวัญ³³

ในสมัยก่อนการทำขวัญนิยมกระทำกันอย่างกว้างขวางในหลายโอกาส เช่น ทำขวัญนาค ทำขวัญบ่าว-สาว ทำขวัญข้าว ทำขวัญพระพุทธรูป หรือแม้แต่สัตว์ที่ถือกันว่า ทำคุณประโยชน์ให้ เช่น ช้างหรือควาย ก็ยังมีการทำขวัญ เรื่องการทำขวัญและรับขวัญนั้น ไ้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

ในเรื่องไกรสิทธิ์ ไ้กล่าวถึงพิธีสมโภชรับขวัญตั้งแต่เริ่มเตรียมงานจน เสร็จพิธี สรุปลไ้ดังนี้

๑. ก่อนเตรียมงาน ท้าวโกลนกับสิ่งให้ปลุกโ รงพิธี และแจ้งข่าวไปยัง หัวเมืองต่างๆ ทั้งขอความทอนที่กล่าววา

ท่านท้าวเมืองการมา	สั่งนายเสนา
เร็วหრაไปปลุกโ รงพลัน	
สามสิบ เค้าห้องโ รงขวัญ	เร่ง เภณฑ์กันพลัน
ให้ทันตามโองการไป	
บรรดาเมืองชั้นท้าวไท	ส่งทูทให้ไป
ถึงไวให้จักกันมา	
.

³³พระยาอนุমানราชชน, ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. (กรุงเทพฯ: คำวหน้า, 2506), หน้า 37.

ว่าแล้ว เท่านั้น นรินทร์จอมขวัญ กราบกับมาหา
 พ่อแม่ตั้งสอง คอยดูแลรักษา เจ้าชั้นพลับพลา แปลงศรไปพลัน
 เสียงคือฟ้าร้อง ทิลิกทิกก้อง สุธาไหวหวั่น
 แสงแฉวกระจาย พรรณรายพราย บังเกิดมาพลัน โรงทองช่องใส่

2. ตอนพิธีรับขวัญ ก่อนเริ่มพิธีรับขวัญก็จะมีพิธีขึ้น เบญจารักษ์นำอวยพรก่อน
 โขยบรรพชาญาติมิตรและแขก เมืองนี้ รายน้อมขอบ เบญจา พอได้เวลาตามฤกษ์ ท้าวโกศาน
 และนางอินทร์สุริยากัศมโกสินทร์กับนรินทร์ชั้นนี้บน เบญจา พระสงฆ์สวดมนต์ถวายพร
 บรรพชาญาติมิตรและแขก เสร็จก็ทยอยกัน เข้ามารักษาอวยพร โขยการประพรมน้ำพระพุทธมนต์
 ให้แก่โกสินทร์กับนรินทร์ เสร็จแล้วพระสงฆ์ก็ลากลับวัด จากนั้นจึงเริ่มพิธีรับขวัญ โขย
 การจุกเขียนชัย เริ่มจากท้าวโกศานจุกเขียนชัยถือเขียนกัวยมือทั้งสอง เวียนเขียนจากซ้าย
 ไปขวา 3 รอบ ไข่มือโยกควันเขียนไปทางซ้ายเข้าพิธี คือโกสินทร์กับนรินทร์ แล้วส่งเขียนชัย
 ต่อไปยังผู้ที่นั่งถัดไปกระทำเช่นเดียวกัน เมื่อเวียนเขียนชัยจนครบทุกคนแล้วก็พากันให้ร้อง
 3 ครั้ง เพื่อเอาฤกษ์ชัย กังซ้อความตอนทีกล่าววว่า

ท่านท้าวทั้งสองรา ให้ฟ้าขวัญลูกสายใจ ครั้นแล้วมีหันซ้าย
 ให้ป่าวทั้งเวียงชัย นิ่งลอมลูกท้าวไท ท้าขวัญเจ้าสองโพงา เวียงแวงแต่ชายมาหาขวา
 ทั้งโอให้สามลา โยกควันให้ทองไท . . .

การเล่นนมหานทีเก้ง

การเล่นนมหานทีเก้ง หรือนมหานทีเก้งนั้น เข้าใจว่าจะเป็นที่นิยมเล่นกันเฉพาะ
 ชาวภาคใต้สมัยโบราณ เพราะยังไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการละเล่นประเภทนี้ในภาคอื่น
 หลักฐานเท่าที่ปรากฏในปัจจุบันคือหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เช่น

1. จาก คำานามโนห์ราตอนหนึ่งกล่าววว่า

พระอินทร์มองไปยังเมืองสฤตชุมภู เห็นว่าในงานฉลองโคกศักดิ์คาม มีการละเล่นเพียง 2 อย่าง คือ หัวล้านชนกัน กับนมนยานตีเก้ง พระอินทร์จึงคิดจะให้นมัทรีนำแบบใหม่ขึ้นในสฤตชุมภู³⁴

ข้อความตอนนี้แสดงว่า โคกศักดิ์คามมีการเล่นนมนยานที่เก้งมากจนที่จะมีการร่วมโนห์รา

2. ในตำนานมโนห์ราฉบับเดียวกันนี้ โคกกล่าวถึงเรื่องการเล่นนมนยานที่เก้ง ว่า นมนยานตีเก้ง ใหญ่ยาวโขงเหม็ง เขียนลาฉิมโม ออกไปตั้งท่า ราเร่เลไก่ เหวียงคอแดงไหล ไท้หมพักกัน³⁵

3. ในเรื่องปองครกคำกาพย์ โคกกล่าวถึงการเล่นนมนยานที่เก้ง ว่า ยังพวกนักเลง นมนยานตีเก้ง ส่องน่าซัง หอแหตั้งท่า แขนออกหากัน นางอินทร์นางจันทร์ แค่ล้วนตัวที่ นมนยานถึงพัก ชุ่ยข้านโคกตก ข้างทูนข้างตี จักกันเข้ามา มีโคซ่าที่ นางจันทร์วิ่งรี่ โจงกระเบนทั้ใจ³⁶

4. ในเรื่องสุบินสำนวนเก่า โคกกล่าวถึงการเล่นนมนยานที่เก้ง ว่า จักหญิงมีเนื้อ ที่ล่าหุ่ยหัว เค้านมยานยาน นุ่งผ้าโจงกระเบน ให้ออกเล่นงาน แค่เหล่านมยาน ระโยงโขงแดง เต้นตามกันเล่น โลกโลกเต้นเต้น ทยมือท่าเพลง ส่วนนมพรายพราย คนให้เครงเครง ชื่อว่าตีเก้ง อย่างนี้แลหนา³⁷

³⁴วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา, ตำนานมโนห์รา ฉบับวิกรมขนิมาวาส สงขลา. (สงขลา: วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา, 2513), หน้า 37.

³⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 262

³⁶สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, "ปองครกคำกาพย์" ฉบับสมบูรณ์

³⁷วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, สุบินสำนวนเก่า. (นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2520). หน้า 30.

5. ในเรื่องไกรสิทธิ์ ไท้กล่าวถึงเรื่องการเล่นนมหยานที่เก่ง ว่า
 นมหยานให้ที่เก่ง เห็นวังเวงทั้งซ้ายขวา กุ้งคั้งวิ่งเข้ามา
 ออกกั้งท่าที่กันพลัน นางหนึ่งหน้าแซมซ้อย บานมีน้อยล้ำสาถัน นางหนึ่งหน้าคมสัน
 แลระเมงทั้งสองรา เปรียบไ้ก้ออกตีพลัน นมหยานนั้นกวักไปมา
 นางฟ้าโ้โฉฉา เพิ่งมาเห็นคนนมหยาน

ประเพณีการเล่นนมหยานที่เก่งนี้ เข้าใจว่าจะเล่นกันเพื่อความสนุกสนานมากกว่า
 เอาจริงเอาจัง ผู้เข้าแข่งขันก็คงเป็นหญิงสูงอายุที่มีสามีมีบุตรแล้ว ซึ่งสมัยโบราณผู้หญิงที่มี
 สามีมีบุตรแล้วจะปล่อยตัวเวลาอยู่บ้านก็ไม่นิยมสวมเสื้อ เมื่อเวลาจะแข่งขันกันก็มีการจับคู่
 เรียกว่า "เปรียบเทียบ" กรรมการจะดูว่าทั้งคู่มีหน้าอกที่ขนาดโตพอๆกัน (ดูด้วยการกะประมาณ
 หรือคาคะเน) จึงให้แข่งขันกัน ในเรื่องปองครรภคำดาพย์ (ฉบับสมุทโฆษ) ไ้กล่าวถึง
 วิธีการต่อสู้ว่า

นางอินทร์เข้ามา แอนอกกั้งท่า มิช้าแว่นไว
 โยกย้ายกรายแขน แอนแขนมาไป ทั้งสองนั้นไซร์ บัดใจหากัน

แต่ละผลประมัย นางอินทร์ข้างรับ โลกที่สำคัญ
 ไ้พร เมืองทบมือ ไ้ชนชั้นนี้ จึงย่นางจันทร์ เห็นวิ่งเข้าไป

จากการบรรยายเกี่ยวกับลักษณะของงานสมโภช จะเห็นว่ากวีพยายามจะบรรยาย
 ให้เห็นถึงบรรยากาศของงานทุกแง่ทุกมุมว่าเป็นเสมือนงานมงคลของคนทั้งเมือง นับตั้งแต่
 พิธีหลวงไปจนถึงความสนุกสนานรื่นเริงของชาวบ้าน กวีสามารถนำมากล่าวได้อย่างผสม
 กสมกสัน เช่น การสร้างโรงพิธีเพื่อรับแขกเมือง กวีกำหนดให้สร้างโรงมัต หรือระมัต
 การเชิญแขกเมือง กวีกำหนดว่า "บรรดามักนั้ไ้ทุกหัวธานี" การเดินทางมาร่วมงานของ
 แขกต่าง เมืองก็จะเดินทางโดยทางเรือมาขึ้นบกทางปากน้ำ รวมทั้งการละเล่นบางอย่างที่
 ปรากฏเฉพาะทางภาคใต้เท่านั้น คือการเล่นนมหยานที่เก่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามกวีก็ยัง
 คงรักษาสภาพของนิทานประเภทจักรวาลต่างๆได้อย่างครบถ้วน คือการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหารย์
 กังจะเห็นไ้จากการที่โกสินทร์กับรินทร์ ไซ้ศรศิลป์ยังไปไ้บังเกิดเป็น "โรงมัต" และ
 "บินจาเงินบินจาทอง" เป็นต้น

การ เล่นช่วงชิง

ช่วงชิง หรือช่วงชัย เป็นการ เล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่ง นิยมเล่นในเทศกาล เช่น สงกรานต์ มีผู้เล่นหลายคน แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ชายฝ่ายหนึ่ง หญิงฝ่ายหนึ่ง ยืนหันหน้าเข้าหากัน ห่างพอที่จะใช้ลูกช่วงที่ทำด้วยย้าข้าวมา เป็นต้น เป็นลูกกลมๆ ผูกให้แน่น โยนหรือปาให้กัน ถ้าฝ่ายใดรับได้แล้วนำไปถูกคนใดคนหนึ่งของฝ่ายตรงกันข้าม ฝ่ายนั้นก็เป็นผู้แพ้ มี 3 ชนิด คือ ช่วงรำ ผู้แพ้ออกไปรำ ช่วงใช้ ผู้แพ้ออกไปอยู่อีกข้างหนึ่ง และช่วงชีช้า ผู้แพ้ออกให้อีกฝ่ายหนึ่งอีก³⁸

การเล่นช่วงชิงนี้ บางท้องถิ่นเรียกว่า เล่นตีกลิ้ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชุมพร ได้รวบรวมเกี่ยวกับประเพณีการเล่นของชาวพื้นเมืองชุมพร กล่าวเกี่ยวกับประเพณีการเล่นตีกลิ้ หรือเล่นช่วงชิงว่า

ในวันตรุษสงกรานต์ หลังจากโกไปทำบุญกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณหลังเที่ยงก็จะมีการเล่นตีกลิ้ หรือบางที่เรียกว่าการเล่นลูกช่วง โยนใช้ลานวัด หรือสนามโรงเรียนเป็นสถานที่ในการเล่น วิธีการเล่นจะกองแบ่งผู้เล่นฝ่ายละเท่าๆกัน จำนวนผู้เล่นแล้วแต่จะตกลงกัน ทั้งสองฝ่ายจะประกบค้ำผู้เล่นทั้งชายและหญิง บางแห่งอาจจะแบ่งเป็นหมู่บ้าน อุบกรณก็มีลูกตีกลิ้ ทำด้วยขามวนไหมแห้งแล้วโซยหาอีกครึ่งหนึ่ง พื้นเป็นเกลียวปล่อยส่วนหางยาวประมาณ 40 - 50 เมตร ...³⁹

³⁸ราชบัณฑิตยสถาน, เรื่องเกม, หน้า 256.

³⁹ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชุมพร, "ประเพณีการเล่นตีกลิ้," เมืองชุมพร. (ชุมพร: ม.ป.ท. ม.ป.ป.), หน้า 92.

การเล่นช่วงชิงที่กล่าวถึงในเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นการ เล่นช่วงชิงดอกไม้ เล่นเพื่อความสนุกสนาน ในขณะที่นางไกรสรสุริยาลง เล่นน้ำพร้อมด้วยพี่เลี้ยงซึ่งเป็นบริวาร ทั้งข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า

ถึงแล้วมิช้า	ไกรสรสุริยา	ผลักภูษาพลับ	
ชวนพระพี่เลี้ยง	ผู้ร่วมใจกัน	เล่นน้ำด้วยพลัน	ในสระคงคา
เล่นน้ำชุกชาน	นางของฉายา	เล่นน้ำอัครา	
ด้วยพี่เลี้ยงพลัน	เก็บดอกไม้มา	ทุ่มลงชิงกัน	แม่ไกรสรนั้น
ฉวยได้ทุกครา			
มาเล่นชุกชาน	เป็นสุขสำราญ	ลืมท้าวทั้งสอง	
ช่วงชิงดอกไม้	ไคของทุกครา	พี่เลี้ยงแล่นมา	เจ้าทุ่มลงพลัน

การไถกถนนักโทษ

การไถกถนนักโทษ เป็นวิธีการประหารนักโทษวิธีหนึ่ง นิยมใช้กันในสมัยโบราณ จะใช้ประหารนักโทษคดีอุกฉกรรจ์ต่างๆ เท่าที่ปรากฏในวรรณกรรมภาคใต้ เช่น เรื่องมเหศวร์เรือนจันทร์ ไถกถนถึงการประหารนักโทษไทยวิธีไถกถน ว่า

หาไปให้เขา	ชุกหลุมเพียงเบา ⁴⁰	โหล่งนั่งพลัน	
สิ้นทั้งสี่คน	ยักกินขมิ้นมัน	ซักโคมาพลัน	ครองแอกสอกโต
คนกุมหางยาม	โคเคินพลาตาม	รวกเร็วจงไว	
วัวร้านเคยโต	ค้อย่างเข้าไป	ถูกคนทั้งสี่	
หุงชาใส่ชาก	ฉินนายวินาศ	ในบักเก็บกวาด	
เพราะแก้วไคทำ	เสน่ห์เล่นกถ	สิ้นชีวิตทน	อยู่ในนรกา ⁴¹

⁴⁰ ชุกหลุมสั้นๆ พอโหล่งลงแล้ว ศีรษะโผล่ขึ้นมาพันปากหลุม

⁴¹ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. "เรือนแก้วเรือนจันทร์" ฉบับสมบูรณ์.

แนวคิดเรื่องการเมืองของเวรต่อกัน คำสอนทางพุทธศาสนาที่เป็นสาระประการหนึ่ง คือ "เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร" เรื่องโกรสสิทธิ์จบลงด้วยดีก็เพราะสัจจะข้อนี้

แนวคิดเรื่องธรรมะย่อมชนะอธรรม ลักษณะข้อนี้ของเรื่องโกรสสิทธิ์ก็เหมือนกับ นิทานประโลมโลกประเภทกรรวางค์ๆทั่วไป คือกำหนดคิหมุญช์เป็นฝ่ายธรรมะ และยักษ์ เป็นฝ่ายอธรรม สาเหตุที่มุญช์กับยักษ์ทำสงครามกันก็คือการแย่งชิงนาง ในเรื่องโกรสสิทธิ์ มีตอนที่ยักษ์กับมุญช์ทำสงครามกันเพราะสาเหตุจากการแย่งชิงนางมีอยู่ 2 ตอน คือ ตอนที่นางยักษ์ผู้ดูแลสะพานลำพานางวิมาสาไป ทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่างนางยักษ์กับ โกอสินทร์และนรินทร์ กับตอนที่โกรสสิทธิ์ทำสงครามกับยักษ์ 7 คน เพราะแย่งชิงนางรัทมาณี การทำสงครามทั้งสองครั้งปรากฏว่า มุญช์ชนะยักษ์ นั่นคือธรรมะชนะอธรรม นอกจากนี้ ยังมีเรื่องราวระหว่างมุญช์ด้วยกัน เพราะเหตุแห่งความอิจฉาริษยาและหว่ากระแวงต่อกัน คือตอนที่โกอสินทร์สั่งฆ่าโกรสสิทธิ์ โกอสินทร์ให้เพชรฆาตฆ่าโกรสสิทธิ์ซึ่งขณะนั้นอายุเพียง 3 เดือน ใส่โลกศของลอยน้ำไป แต่ในที่สุดโกรสสิทธิ์ก็รอดตายและเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ เข้าทำนอง ธรรมะย่อมชนะอธรรม เช่นเดียวกัน

วรรณกรรมทุกเรื่อง เมื่อมีแนวคิดก็ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าในค่านานา ในเรื่อง โกรสสิทธิ์จะสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม อันได้แก่สภาพสังคมชนบทของชาว ภาคใต้ นับตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งหมายถึงฉากวางตอนที่ทิวถ้ำถ้ำถึง ความสัมพันธ์ ส่วนบุคคลที่คำนึงถึงจิตใจมากกว่าวัตถุ การมีน้ำใจต่อกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้อีกด้วย นอกจากนี้ยังก่อให้เกิด คุณค่าทางจริยธรรมและศีลธรรม อันได้แก่คำอบรมสั่งสอนและข้อเตือนสติต่างๆด้วย